

ดุลยพินิจการพิจารณาคดีวันทองในวรรณคดีขุนช้างขุนแผน
Wanthong Court's discretion in Khun Chang Khun Phaen
literature

เชาวลิต สมพงษ์เจริญ¹ และยุพยงค์ วิงวร²

Chaowalit Sompongjaroen¹ and Yupayong Wingworn²

Received : January 30, 2023; Revised : March 6, 2023; Accepted : March 8, 2023

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการพิจารณาคดีของวันทอง 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการลงโทษวันทองกับโทษในพระธรรมศาสตร์ พระไอยการอาชญาหลวง พระไอยการกระบดศึก พระไอยการลักษณะผิดเมีย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้หลักการไม่มี ความผิดโดยไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมายเป็นกรอบแนวคิดงานวิจัย มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1 ชนิด คือ การวิจัยเชิงเอกสาร โดยใช้เอกสารชั้นต้นอันได้แก่กฎหมายข้างต้น และเอกสารสารขึ้นรอง อาทิ งานวิจัย บทความวิจัย บทความความวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยผู้เขียนจะนำเสนอ 1) บทนำ 2) วันทอง : ภาพลักษณ์ของหญิงสองใจในวรรณคดี 3) โทษประหารในขุนช้างขุนแผน 4) โทษตามพระไอยการลักษณะผิดเมีย 5) พระธรรมศาสตร์: เครื่องมือในการควบคุมการตัดสินใจของพระมหากษัตริย์ 6) บทวิเคราะห์เรื่องดุลยพินิจการพิจารณาคดีวันทองในวรรณคดีขุนช้างขุนแผน และ 7) บทสรุป ข้อค้นพบจากบทความนี้ พบว่า การตัดสินลงโทษประหารชีวิตของวันทองไม่ สอดคล้องกับข้อกล่าวหาซึ่งไม่เป็นไปตามกรอบดุลยพินิจในการตัดสินใจในพระธรรมศาสตร์ มีการ นำบทลงโทษตามกฎหมายอื่นมาใช้ จึงก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่การพิจารณาคดีของวันทอง

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง; Faculty of Humanities and Social Science, Muban Chombueng Rajabhat University, Thailand;
e-mail : Chaowalit_14@icloud.com

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง; Faculty of Humanities and Social Science, Muban Chombueng Rajabhat University, Thailand;
e-mail : Yuppayongwin@mcru.ac.th

ข้อค้นพบนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์การตั้งข้อกล่าวหา และการลงโทษตามวรรณคดีเรื่องเดียวกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสตร์ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยในเชิงวิพากษ์ต่อไป

คำสำคัญ (Keywords) : วันทอง, ดุลยพินิจ, การพิจารณาคดี

Abstract

This academic paper has the objectives of 1) to study the judicial process of Wanthong 2) To study and compare the punishment of Wanthong with the punishment in Phra thammasat, Phra aiyakan achya luang, Phra aiyakan krabot suek, Phra aiyakan laksana phu mia. Use the principle of No Crime, no Punishment without Law as a framework for research concepts. There is one type of research tool that is documentary research by using primary documents, including the above laws and secondary documents such as research papers, research articles, related academic articles. This academic article The author will present 1) Introduction 2) Wanthong : The image of a adulterous woman in literature 3) Death Penalty in Khun Chang Khun Phaen 4) Punishment according to monasticism in the Phra aiyakan laksana phu mia 5) Phra Thammasat: a tool for controlling the king's judgment 6) an analysis of Wanthong Court's discretion in Khun Chang Khun Phaen literature, and 7) a conclusion. Findings from this article revealed that Wanthong's death sentence was inconsistent with the accusation, which was not in accordance with the discretionary framework in Pra Thammasat. Other statutory sanctions have been applied. As a result, Wanthong's trial was unfair. These findings are useful for analyzing the allegations and punishment according to the same literature. This will be useful for further critical study of the history of Thai law.

Keywords: Wanthong, Discretion, Trial

บทนำ (Introduction)

“วันทอง” เป็นหญิงในวรรณคดีถูกกล่าวหาว่าเป็นหญิงแพศยาซึ่งเป็นหญิงชู้ในสังคมที่ถือว่าชายเป็นใหญ่ที่อาจมีเมียได้หลายคนตามกฎหมาย ผู้ใดมาทำชู้กับเมีย ก็ย่อมที่จะถูกกล่าวหาว่าเป็นชู้ทั้งชายและหญิง โดยหญิงจะถูกมองว่าเป็นฝ่ายผิดเสมอ หญิงจะมีหลายผัวไม่ได้

ตามท้องเรื่องวันทองถูกกล่าวหาว่าเป็นหญิงชู้เนื้อฟัวกับขุนแผน และขุนช้าง ถูกไต่สวนโดยพระพันวษา และถูกลงโทษดังความว่า “...ไปฟันขาดเสียให้มันเป็นผี ออกเอาขวานผ่าอย่าปราณีอย่าให้มีโลหิตติดดินกู เอาใบตองรองไว้ให้หมากิน...” ทำให้เข้าใจว่าเป็นโทษสำหรับหญิงชู้เนื้อฟัว แต่จากการศึกษาของ พนิดา ตาละคำ และอริสา ศุภากรเสถียรชัย (2563) พบว่า โทษของหญิงชู้เนื้อฟัวในพระไอยการลักษณะฟัวเมียมีเพียงสามสถาน คือ ปรับ ประจาน และฆ่าชายชู้และหญิงชู้ที่ถูกจับได้คาหนังคาเขา แต่ไม่ปรากฏโทษประหารทำนองข้างต้นแต่อย่างใด

ในขณะที่ คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร (2551) ตั้งข้อสังเกตว่า เหตุที่วันทองถูกลงโทษถึงตาย เพราะขุนแผนมีความสามารถที่จะท้าทายต่อพระราชอำนาจ ดังความในตอนว่าด้วยอำนาจและการกบฏ พระพันวษาไม่ทรงเผชิญหน้ากับขุนแผนโดยตรง แต่กลับไปลงโทษวันทองโดยไม่เป็นธรรมตามพระไอยการกระบดศึกความว่า “...เมื่อประหารนั้นอย่าให้โลหิตแลอาศวกกลงในแผ่นดิน...” อันเป็นโทษของกบฏต่อพระเจ้าแผ่นดิน ข้อนี้ผู้เขียนมิได้เห็นด้วยเพราะเป็นการลงโทษที่ขัดต่อหลักการไม่มีความผิดโดยไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย และไม่ตรงกับข้อกล่าวหา ซึ่งควรลงโทษตามพระไอยการลักษณะฟัวเมียเท่านั้น มิใช่โทษอื่นมาใช้บังคับ โทษที่ใช้ขวานผ่าอกหลังจากที่ได้ฟันคอไปแล้วเป็นโทษในพระไอยการอาชญาหลวง และพระไอยการพระบดศึก (เขาวลิต สมพงษ์ เจริญ, 2557 : 59-67) ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่าการลงโทษวันทองไม่ตรงกับความผิด อีกทั้งในพระธรรมนูญถือว่าเมื่อพระวันวษาดัดสินคดีด้วยตนเองต้องชอบด้วยกฎหมาย และหลักอินทภาษ (ดิเรก ควรสมาคม, 2564 : 285-306) มิเช่นนั้น จะถือเป็นบาปหนักที่ไถ่ถอนไม่ได้ (ดิเรก ควรสมาคม, 2558 : 1-16) จึงกลายเป็นว่าทรงตัดสินลงโทษโดยละเมิดกฎหมายเสียเอง และมีได้ทรงเที่ยงธรรมดังตราฐ และบันทัด และไม่มีจิตมัยมอย่างกลาง (ศศิกานต์ คงศักดิ์, 2544-2545 : 114-156)

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการพิจารณาคดีของวันทอง 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการลงโทษวันทองกับโทษในพระธรรมนูญ พระไอยการอาชญาหลวง พระไอยการกระบดศึก พระไอยการลักษณะฟัวเมีย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้หลักการไม่มีความผิดโดยไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมายเป็นกรอบแนวคิดงานวิจัย มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1 ชนิด คือ การวิจัยเชิงเอกสาร โดยใช้เอกสารชั้นต้นอันได้แก่กฎหมายข้างต้น และเอกสารสารขึ้นรอง อาทิ งานวิจัย บทความวิจัย บทความความวิชาการที่เกี่ยวข้อง ข้อค้นพบนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์การตั้งข้อกล่าวหา และการลงโทษตามวรรณคดีเรื่องเดียวกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายไทยในเชิงวิพากษ์ต่อไป

วันทอง : ภาพลักษณ์ของหญิงสองใจในวรรณคดี

วันทองถูกมองในฐานะหญิงชู้ที่นอกใจทั้งขุนช้าง และขุนแผน และมีจิตใจโลเล ไม่รักมัน และได้รับผลกระทบจากการประหารชีวิตที่ถูกมองว่าเป็นธรรมแล้ว วันทองมีคุณสมบัติที่ตรงกันข้ามกับหญิงในวรรณคดีอุดมคติ ซึ่ง เกศราพร มากจันทร์ (2552 : 19-40) กล่าวว่า จะต้องซื่อสัตย์มั่นในรักเดียว ซึ่งแตกต่างจากวันทองที่มีพฤติกรรมฝ่าฝืนจารีตประเพณี ภาพลักษณ์ของวันทองถูกตอกย้ำความเป็นหญิงสองใจ ดังความในตอนขุนแผนถวายฎีกาที่ว่า “...เพราะมีงมีงมีงสองใจต้องแค้น ถ้ารักใหม่ก็ไปอยู่กับอ้ายช้าง ถ้ารักเก่าเข้าข้างอ้ายขุนแผน...” และยังตอกย้ำว่า “...ความรักขุนแผนก็แสนรัก ด้วยร่วมยากมานักไม่เดียดฉันท์... ขุนช้างแต่อยู่ด้วยกันมา คำนึกหาได้ว่าให้เคืองไม่...” และ “...หญิงเดียวชายครองเป็นสองมิตร ถ้ามีปลิดเสียให้เปลืองไม่ตามใจ...” ถอดความได้ว่าวันทองอยู่กับขุนช้างแต่ใจโลเลอยู่กับขุนแผนตลอด (เสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน เล่ม 2, 2544 : 227-233)

การตอกย้ำภาพลักษณ์ปรากฏขึ้นอีกครั้ง เมื่อพระพันวษาคัดสินคดีหลังจากฟังคำตอบของวันทอง ทรงกริ้วและประณามวันทองอย่างรุนแรง ซึ่งสะท้อนทัศนคติทางสังคมที่ชายเป็นใหญ่ยอมกตัญญูได้ (ศิลปวัฒนธรรม ฉบับมีนาคม 2546, 2546) ดังความในพิโรธว่าทั้งที่ว่า “จะว่ารักข้างไหนไม่ว่าได้ น้ำใจจะประดังเข้าทั้งสอง...จะทอดมเหศวรไรไม่รู้สึกละ... อีแสนถ้อยจัญไรใจทมิฬ... ใจไม่ซื่อสมศักดิ์เท่าเส้นผม... มึงนี่ถ้อยยิ่งกว่าถ้อยอีท้ายเมือง... ละโมบมากตมมหาดาเป็นมัน สักร้อยพันให้มึงไม่ถึงใจ ว่าหญิงชั่วผัวยังคราวละคนเดียว หากตามตมกันเกรียวเหมือนมึงไม่ หนักแผ่นดินกูจะอยู่ไย อ้ายไวยมึงอย่าบ่นว่ามารดา” (เสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน เล่ม 2, 2544 : 233-234) จะเห็นได้ว่าพระพันวษาทรงเปรียบเทียบความประพฤติเอาไว้อย่างรุนแรงว่าเป็นหญิงถ้อยมีตมมากราคะมากกว่าหญิงโสเภณี ใจไม่ซื่อ จะมีผัวสักกี่ร้อยคนก็ไม่ทำให้ราคะลดลงได้ ขนาดหญิงแพศยายังมีผัวครั้งละคน อันเป็นการสะท้อนทัศนคติที่รังเกียจสตรีที่มองว่าหญิงเป็นรากเหง้าของความขัดแย้ง หากมีความประพฤติเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม จึงต้องทำลาย (อิสระ ชูศรี, 2564)

วรรณะ หนูหมื่น (2555 : 65-75) สันนิษฐานว่า ทัศนะของพระพันวษาที่ทรงเข้าใจผิด เพราะไม่เข้าใจชะตากรรมของวันทอง แม้วันทองจะมีบทบาทเดียวในใจถึงการยอมอดกลั้นต่อชะตากรรม และปฏิบัติต่อผัวและลูกตามแบบฉบับของเมียที่ดี แต่เมื่ออยู่ต่อหน้าพระพันวษา วันทองกลับไม่พูดด้วยความเกรงกลัวพระราชอาญาจึงไม่กล้ายืนยันความในใจ กลับให้กับพระพันวษาคัดสินใจแทน จึงถูกตีความว่าเป็นคนโลเล ไปอยู่กับขุนช้างและขุนแผนสลับกันไปมา มักมากในกามราคะ และถูกตัดสินให้ประหารชีวิตอย่างไม่เป็นธรรม

โทษประหารในขุนช้างขุนแผน

ผู้ที่ต้องโทษประหารมีอยู่สามคน ได้แก่ ขุนไกร วันทอง และสร้อยฟ้า (ปัทมา ฑิฆัมพรเสริฐกุล, 2560 : 76-103) วันทองเพียงคนเดียวที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “หญิงกาลกิณีอื้อแพศยา” (เสภาเรื่อง ขุนช้าง-ขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, 2510 : 866) อันเป็นคำเรียกหญิงทำชั่วเหนือฝั้วตามพระไอยการลักษณะฝั้วเมีย (อภิขญา แก้วอุทัย, 2563 : 115-140) และได้กลายเป็นเปรตที่ต้องเสวยทุกข์ตามความเชื่อในศาสนา (พระใบฎีกาวิศศักดิ์ ชินวิโส (กล้าคง), 2563 : 16-34)

เมื่อถูกกล่าวหาเป็นหญิงชั่ว แต่กลับได้รับโทษพินคอกตามพระไอยการอาชญาหลวง และโทษพินคอกและขวานผ่าอกในพระไอยการกระบดศึก แต่กลับไม่ถูกลงโทษให้ต้องตามพระไอยการลักษณะฝั้วเมียตามข้อกล่าวหา (พนิดา ตาละคำ และอริสา ศุภากรเสถียรชัย, 2563 : 18) โดยโทษพินคอกในพระไอยการอาชญาหลวงต้องเป็นความผิดต่อพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น(ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ก : 386) เช่น “ความผิดฐานทงองอาจบ้าย่ำกั้วเจรรจาหยาบเข้าต่อพระเจ้าอยู่หัว” “ฐานเลมิดพระราชบัญชาตรัสใช้...” (ปริญา เพ็ชรน้อย, กวินทิพย์ บัวแย้ม และเชาวลิต สมพงษ์เจริญ, 2563 : 53-65; ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ก : 387) หากเป็นโทษพินคอกในพระไอยการกระบดศึก ต้องเป็นโทษสำหรับผู้ขัดคำสั่งของพระเจ้าอยู่หัว เช่น เมื่อตรัสใช้ให้ไปตั้งค่ายคูรบข้าศึกแล้วมิได้กระทำและทอดทิ้งเสีย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ข : 938)

การตัดศีรษะต้องเป็นโทษที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้นซึ่งตรงกับหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาที่ไม่อาจถูกลงโทษโดยไม่มีกฎหมายไม่ได้ (กฤษฏาธิ อรุณสุตา, 2564 : 190-214; ชยธร วิชาโคตร, 2553 : 138-149) โดยเขียนโทษนี้เอาไว้แตกต่างกันว่า “ตัดศีรษะ” “พินคอก” “พินคอก” “ตัดคอผ่าอก” (ปิยฉัตร บุนนาค, สิริวรรณ นันทจินทุล, และสุริย์รัตน์ บำรุงสุข, 2561 : 436-445) ซึ่งมานพ ถาวรวัฒน์สกุล (2542-2543 : 171-211) ได้อธิบายว่า เป็นเพราะการชำระกฎหมายในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมีการเพิ่มเติมข้อกฎหมายอื่นลงไป ข้อความจึงล้นกัน

การพิจารณาคดีของพระพันวษาต้องยึดหลักพระธรรมศาสตร์ที่มีลำดับศักดิ์สูงกว่ากฎหมายทั้งปวง และต้องถือตามนิติราชประเพณีโดยตัดสินคดีให้ถูกต้องตามธรรม (มานพ ถาวรวัฒน์สกุล, 2542-2543 : 171-211) จึงไม่อาจใช้กฎหมายที่ขัดแย้งต่อหลักพระธรรมศาสตร์ได้ แม้จะถือว่าทรงมีฐานะเป็นทพภาวะแห่งพระยมผู้รักษาระบบและลงโทษคนผิดก็ตาม (ชาญณรงค์ บุญหนุน, 2549 : 65-157) แต่ก็ต้องทรงใช้กฎหมายให้ถูกต้องตามธรรมานิยมในข้อ “ทพทรกขิตธมม” ที่สร้างสันติสุขให้กับประชาชน (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2539 : 140-160) แต่กลับมีพระราชวินิจฉัยให้ลงโทษวันทองโดยการตัดศีรษะและใช้ขวานผ่าอกตาม “ทวะดิงษกรรมกรรม” ในพระไอยการกระบดศึก ที่เป็นโทษสำหรับกบฏต่อแผ่นดิน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ข : 928-929; ศิริพร ดาบเพชร, 2551 : 48-

63) อันมีที่มาจากเทวทูตสูตรในพระสุตตันตปิฎก โดยผู้ปกครองในสมัยอยุธยากำหนดโทษขึ้นมาเอง จึงไม่เป็นไปตามเทวทูตสูตร (เสมอ บุญมา, 2547 : 82-84; กฤษฎา บุญยสมิต, 2547 : 58-59)

ดังนี้ เมื่อพิจารณาจากข้อกล่าวหาของวันทอง พบว่า แท้จริงของข้อกล่าวหาของวันทอง เป็นเรื่องชู้เนื้อคู่ระหว่างขุนช้างกับขุนแผน ซึ่งตรงกับพระไอยการลักษณะผิดเมียมากกว่า ข้อกล่าวหาตามพระไอยการกระบดศึก จึงควรลงโทษวันทองตามพระไอยการลักษณะผิดเมียเท่านั้น

โทษตามพระไอยการลักษณะผิดเมีย

กฎหมายนี้ถูกตราขึ้นในราว พ.ศ.1906 เชื่อว่าตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ซึ่งว่าด้วยผิดเมียที่ขอบด้วยกฎหมาย มีเนื้อหาสำคัญ คือ ลำดับชั้นของเมีย และความผิดฐานเป็นชู้ (ลักษณะผิดเมีย, 2468 : 2-3) ตามระบบ “หนึ่งผัวหลายเมีย” แต่กลับไม่ยินยอมให้หญิงเป็นเมียของชายหลายคนพร้อมกัน มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นชู้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะถึงขั้นชำเราหรือไม่ก็ตาม (พนิดา ตาละคำ, อริสา ศุภากรเสถียรชัย และเชาวลิต สมพงษ์เจริญ, 2564 : 27-40)

ลักษณะของชู้ตามพระไอยการนี้ คือ มีพฤติการณ์น่าสงสัยว่าเป็นชู้ เช่น ไปหาเมียท่านถึงที่ลับ และผิดเมียถึงขั้นชำเรา หรือสงสัยว่ามีการชำเรากัน เช่น ผัวจับได้ขณะหญิงนอนหงายชายนอนคว่ำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ก : 557-558) อันมีความผิดอยู่ 3 ฐาน ซึ่ง พนิดา ตาละคำ และอริสา ศุภากรเสถียรชัย (2563 : 14) ได้สรุปว่า 1) ชู้เนื้อคู่ ทำชู้ในขณะที่มีผัวอยู่ ได้แก่ ทำชู้กันถึงสองครั้ง ทำชู้กันดังอ้าแดงอู ขายและหญิงทำชู้กัน ผัวจับได้เข้าตีสายชู้ นั้น 2) ชู้เนื้อผี คือ ทำชู้กันในขณะที่ผัวตายยังมีได้เฝ้าศพ และ 3) ชู้เนื้อซนหมาก คือ ทำชู้กัน ในขณะที่ชายมาสู่ขอหญิงนั้นไว้แล้ว หรือหนีตามกันไปก็ดี สำหรับโทษมีดังนี้ คือ 1) ปรับ สำหรับชู้เนื้อคู่ ผัว ชู้เนื้อผี และชู้เนื้อซนหมาก 2) ประจาน สำหรับชู้เนื้อคู่ ผัว และ 3) ฆ่า สำหรับชู้เนื้อคู่ที่จับได้คาหนังคาเขา (พนิดา ตาละคำ และอริสา ศุภากรเสถียรชัย, 2563 : 14-15; พนิดา ตาละคำ, อริสา ศุภากรเสถียรชัย และเชาวลิต สมพงษ์เจริญ, 2564 : 27-40) จึงเห็นได้ว่าไม่มีโทษประหารสำหรับชู้แต่อย่างใด

เมื่อศึกษากฎหมายเตียรบาล พบโทษพินคอรบเรือนของชายชู้ผู้ลักลอบเข้าวังพาพระสนมหนีนางสนมให้ฆ่าเสีย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ก : 193) โทษฆ่าของชายหญิงชาววังลักลอบเจรจาจนยอมทำชู้ และโทษถึงตายของผู้ลักลอบใช้หนังสือกาทพยโคลงกับนางกำนัลสาวใช้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ก : 194) ส่วนในพระราชกำหนดใหม่ พบโทษฆ่าหญิงร้ายชายชู้ ซึ่งผัวจับได้แล้วเอาตัวมาฟ้องร้องแก่สุภาจ่าเมือง เมื่อพิจารณาได้เป็นสัตย์ ถ้าผัวมีความเจ็บแค้นไม่เอาสินไหมให้กระลาการมัดผูกชายชู้และหญิง ให้ผัวไปฟันแทงดังเพศฆาต (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ก : 756) จึงเห็นได้

ว่าการลงโทษฆ่าชายชู้และหญิงชู้ในกฎหมายโบราณ เป็นการลงโทษผู้ล่วงละเมิดพระราชอำนาจทำ
ชู้กับพระสนมนางกำนัลชาววังที่ถือว่าเป็นสมบัติของพระมหากษัตริย์เอาไว้โดยเจาะจง ส่วนในพระ
ราชกำหนดใหม่เป็นกฎหมายที่รวบรวมเอาพระราชโองการของรัชกาลที่หนึ่งมาเรียบเรียงต่อกัน
ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ และถูกประกาศใช้เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2348 (ราชบัณฑิตยสถาน,
2550 ก : 36; สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ม.ป.ป. : 9) ดังจะเห็นได้จากเหตุผลในการประกาศใช้
แต่ละฉบับที่มีได้เรียบเรียงเนื้อหาออกเป็นหมวดหมู่

จึงสรุปได้ว่า เมื่อความผิดของวันทองที่เป็นชู้เนื้อคู่ตามพระไอยการลักษณะผิดเมีย จึง
ต้องถูกลงโทษเพียงปรับ หรือประจานเท่านั้น และไม่สมควรที่จะนำโทษตามกฎหมายอื่นมาใช้ การ
ลงโทษวันทองจึงไม่เป็นไปตามกฎหมาย และพระพันวษาก็ทรงมิได้พิจารณาคดีด้วยความชอบธรรม

พระธรรมศาสตร์: เครื่องมือในการควบคุมการตัดสินใจของพระมหากษัตริย์

เชื่อกันว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ภาษามครที่ผู้ทรงบุญฤทธิ์แต่งขึ้นในลักษณะอุปมาโวหารเรื่อง
การพิจารณาคดี และผลแห่งการตัดสินคดีที่ไม่ชอบธรรม (จิราพร โชติเอียรวงค์, 2544 : 47-67;
ราชบัณฑิตยสถาน, 2550 ข : 153-166) แสดงถึงมูลคดีวิวาท 29 ประการจากมัยประเทศ (สมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2473 : 22-24) เป็นธรรมนูญที่สร้างกรอบนิติ
ประเพณีมิให้บกพร่อง ย่อมใช้ได้แต่พระมหากษัตริย์ในฐานะผู้พิพากษาสูงสุดที่ต้องรักษาธรรม และ
พิจารณาคดีให้สอดคล้องกับพระธรรมศาสตร์ (แสงการ, 2526 : 42-43) เป็นที่แพร่หลายและมี
อิทธิพลต่อการบัญญัติกฎหมาย และการตัดสินใจในรัฐโบราณ (ดิเรก ควรสมาคม, 2558 : 1-16)
อาทิ รัฐลัณนาที่มีพระธรรมศาสตร์หลายฉบับ (นลินภัทร์ พัทธ์กษณ์ไธย, 2557 : 115-139)

ในสมัยอยุธยา พระมหากษัตริย์ต้องทรงตัดสินคดีได้ด้วยพระองค์เอง แม้ว่าในทางปฏิบัติจะ
มอบอำนาจให้ตุลาการและลูกขุนก็ตาม (ดิเรก ควรสมาคม, 2564 : 285-306) โดยทรงต้องถือเอา
กฎหมายเป็นใหญ่ และคงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของพระธรรมศาสตร์โดย “เที่ยงตรงดังตราชุลแล
บันทัด” “มีจิตรมัทยมอย่างกลาง” “มิได้มีถึงซึ่งอะคตธรรม 4 ประการ” ตามหลักอินทภาษ
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2550 ข : 153-166) เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นกลาง (ณัฐพล ประชุมญาติ,
2548 : 58-66) พระธรรมศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือควบคุมดุลยพินิจมิให้ใช้อำนาจตามอำเภอใจในเชิง
ภาวะวิสัยเช่นเดียวกับกับหลักนิติรัฐ-นิติธรรม (ชนโรจน์ หล่อธนะไพศาล, 2564 : 88-98; ดนัย มุ่สา,
2537-2538 : 117-119) ตรงกันข้ามกับหลักอัตวิสัยแบบธรรมราชาที่เชื่อว่าผู้มีบุญญาธิการสูงย่อม
ทรงธรรม (พระสุธีวรบัณฑิต (ไชว์ ทสสนิโย) และคณะ, 2561 : 273-292)

พระธรรมศาสตร์ยังได้กล่าวถึงหน้าที่ผู้เป็นกษัตริย์ที่ต้องทรงศึกษาพระธรรมศาสตร์ และกฎหมายของโบราณกษัตริย์ทั้งปวงให้ถ่องแท้ จึงจะถือว่าทรงเป็นผู้มีปัญญาเป็นกระลาการตัดสินข้อคดี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ข 165-166) ส่วนผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษาระลาการต้องพากเพียรเรียนรู้ให้มีปัญญาถึงขนาด “แม่นยำชำนาญขึ้นปากขึ้นใจ” ปราศจากความโลภในลาภสักการะ รู้เหตุแห่งคุณและโทษทั้งปวง ต้องวินิจฉัยคดีมิให้วิปริตผันเพี้ยน มีวจีสัจสุจริต ละอายต่อบาป และจงรักภักดีเพื่อชำระความทั่วราชอาณาจักรให้สิ้นสิ้นหนามหลักตอ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ข : 153-166) จึงสรุปได้ว่า หากพระพันวษาทรงใช้อำนาจตัดสินคดีด้วยพระองค์เอง ก็ต้องทรงต้องยึดถือข้อกฎหมายที่โบราณกษัตริย์ที่ได้ทรงตั้งเอาไว้เป็นใหญ่ ในฐานะที่ทรงรู้ข้อกฎหมาย และต้องพิจารณาคดีให้เกิดความเที่ยงธรรมตามพระธรรมศาสตร์ มิฉะนั้น จะถือว่าเป็นการพิจารณาคดีไม่เป็นธรรม

บทวิเคราะห์เรื่องดุลยพินิจการพิจารณาคดีวันทองในวรรณคดีขุนช้างขุนแผน

1) วิเคราะห์กระบวนการพิจารณาคดีของวันทอง พบว่า เมื่อพระพันวษาทรงเลือกที่จะพิจารณาคดีด้วยพระองค์เองโดยทรงตั้งเอาอำนาจกลับคืนมาจากผู้พิพากษาระลาการ แต่มิได้เป็นไปครอบคลุมดุลยพินิจในตามพระธรรมศาสตร์ และได้ทรงถือเอากฎหมายเป็นใหญ่ตามนิติราชประเพณี แสดงว่ามีได้ทรงเที่ยงธรรม และมีอคติ จนก่อให้เกิดความไม่ชอบธรรมต่อวันทอง ดังนี้

1. การตั้งข้อกล่าวหาว่าวันทองเป็นหญิงสองใจ หรือหญิงแพศยา ไม่ปรากฏว่าเป็นไปตามข้อกล่าวหาในกฎหมายเรื่องใด แต่เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่แสดงถึงการทำชู้ในขณะที่ตนมีผัวอยู่แล้ว แต่โลเลไม่เลือกว่าจะอยู่กับผู้ใด ถือว่าเป็นชู้เหนือผัวตามพระไอยการลักษณะผัวเมีย

2. ตามข้อ 1. กฎหมายที่ใช้ในการพิจารณาคดีจึงควรเป็นพระไอยการลักษณะผัวเมีย ซึ่งมีโทษสำหรับชู้เหนือผัวที่เพียงสองสถาน คือ ปรับ และประจาน ดังนั้น โทษที่ควรลงแก่วันทองจึงควรมีเพียงสองสถานนี้ เพราะไม่ปรากฏโทษประหารในพระไอยการฯ แต่อย่างใด

3. กรอบของดุลยพินิจของพระพันวษาในฐานะผู้พิจารณาคดีต้องเป็นไปตามพระธรรมศาสตร์ คือต้องถือเอากฎหมายเป็นใหญ่ โดยต้องทรงวินิจฉัยข้อหาและโทษให้เป็นไปตามพระไอยการเท่านั้น มิฉะนั้น จะถือว่าเป็นการพิจารณาวินิจฉัยคดีที่ผิดพลาด

4. หากมีข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปว่าพระพันวษาทรงคงอำนาจไว้กับผู้พิพากษาระลาการ เชื่อว่าผู้พิพากษาระลาการก็ต้องยึดถือพระธรรมศาสตร์และพิจารณาคดีชู้เหนือผัวให้เป็นไปตามพระไอยการลักษณะผัวเมีย ด้วยความที่ไม่มีอำนาจในการบัญญัติกฎหมายด้วยตนเอง วันทองจะถูกลงโทษปรับ และประจานเท่านั้น ไม่มีทางที่จะถูกประหารแต่อย่างใด

จึงสรุปได้ว่า การตั้งข้อกล่าวหาวันทองว่าเป็นชู้เนื้อผัว หรือหญิงแพศยาตามพระไอยการลักษณะ
ผัวเมีย จนถูกตัดสินประหารชีวิต แสดงให้เห็นว่าทรงพิจารณาคดีตามอำเภอใจโดยมิได้บังคับการให้
เป็นไปหลักพระธรรมศาสตร์และกฎหมาย จึงเป็นพิจารณาคดีที่ผิดพลาด

2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการลงโทษวันทองกับพระธรรมศาสตร์ พระไอยการอาชญาหลวง
พระไอยการกระบดศึก พระไอยการลักษณะผัวเมีย ดังตารางเปรียบเทียบดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการลงโทษวันทองกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ชื่อ	การลงโทษวันทอง	พระ ธรรมศาสตร์	พระไอยการ อาชญาหลวง	พระไอยการ กระบดศึก	พระไอยการ ลักษณะผัวเมีย
โทษ	ฟั่นคอ, ขวานผ่า อกหลังจากฟั่นคอ, เอาใบตองมารอง เลือดและศพมิให้ ตกแก่ แผ่นดิน	มิได้กำหนด โทษเอาไว้	ฟั่นคอริบ เรือน	ตัดหัว, ใช้ ขวานผ่าอก ทั้งเป็นแหก ออกตั้งโครง เนื้อ	ปรับ และประจาน (สำหรับชู้เนื้อผัว), ฆ่า (สำหรับชู้เนื้อ ผัวที่จับได้คาหนัง คาเขา)

ที่มา : ราชบัณฑิตยสถาน, 2550ข : 121-166, 928-929; เซาวลิต สมพงษ์เจริญ, 2557 : 59-67;
พินดา ตาละคำ และอริสา ศุภกรเสถียรชัย, 2563 : 14-15

จากตารางจะเห็นได้ว่า โทษที่ลงแก่วันทองในข้อหาชู้เนื้อผัวคือฟั่นคอ และใช้ขวานผ่าอก
หลังจากที่ได้ฟั่นคอไปแล้ว เป็นโทษที่ตรงตามพระไอยการอาชญาหลวง และพระไอยการกระบดศึก
ตามข้อสันนิษฐานของคริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร (2551) เป็นโทษที่แตกต่างจากพระไอย
การลักษณะผัวเมียบัญญัติไว้ซึ่งมีเพียงโทษปรับและประจานเท่านั้น และตรงกับข้อกล่าวหาของวัน
ทองมากกว่า ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่าพระพันวษามีได้ทรงพิจารณาคดีโดยยึดถือหลักพระธรรมศาสตร์
และกฎหมายเป็นใหญ่ ทำให้การลงโทษวันทองเกินไปกว่าข้อกล่าวหาซึ่งผิดหลักการไม่มีความผิดโดยไม่มี
โทษโดยไม่มีกฎหมาย ดังนั้น จึงถือว่าการลงโทษวันทองเช่นนี้เป็นเรื่องไม่ชอบธรรม

บทสรุป (Conclusion)

บทความนี้ได้ข้อค้นพบว่าผู้พิจารณาคดีตามกฎหมายโบราณทั้งพระมหากษัตริย์หรือผู้
พิพากษาจะต้องยึดถือหลักพระธรรมศาสตร์ โดยถือเอาข้อกล่าวหาและการลงโทษตามกฎหมาย
อย่างเคร่งครัด การตั้งข้อกล่าวหาของวันทองจึงไม่สอดคล้องกับโทษประหารชีวิต จึงขัดต่อพระ
ธรรมศาสตร์ ทำให้เข้าใจผิดพลาดว่าหญิงชู้เช่นวันทองต้องถูกลงโทษตัดคอและเอาขวานผ่าอก

จนถูกประณามมาช้านาน ข้อค้นพบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการศึกษาวิจัยเรื่องพิจารณาคติในวรรณคดีนี้ เช่น คติภพของขุนแผน หรือเหตุบรรเทาโทษในคดีสร้อยฟ้า โดยควรให้ความสำคัญกับการตั้งข้อหาและโทษ ซึ่งจะเป็นประโยชน์การศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายไทยในเชิงวิพากษ์ต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- กฤษฎา บุญสมิต. (2547). กฎหมายตราสามดวง : การพิจารณาใหม่. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร (บก.). ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ 2 กฎหมายตราสามดวง : แนวนองสั้งคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กิตติศักดิ์ ปกติ. (2539). กฎหมายไทย: มุมมองด้านวัฒนธรรม (ตอนที่ 1). *ดุลพาท* : 43(2). 140-160.
- กฤษฐิติ อรุณสุตา. (2564). แนววินิจฉัยของศาลฎีกาเกี่ยวกับการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย. *วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์*. 14(2) : 190-214.
- เกศราพร มากจันทร์. (2552). โมรา กากี วันทอง: ตัวละครเอกฝ่ายหญิงผู้ตกเป็นทาสชะตากรรม. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*. 1(1) : 19-40.
- คริส เบเคอร์ และผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2551). ทำไมต้องฆ่าวันทอง? วิเคราะห์ “นางวันทองสองใจ” จริงหรือแล้วผิดข้อหาอะไร. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_22380. สืบค้น 11 สิงหาคม 2564.
- ลักษณะผัวเมีย. (2468). ม.ป.พ.
- จิราพร โชติเยียรวงศ์. (2544). สารานสมเด็จ: วรรณคดีเรื่อง "ภาษาต่างประเทศในภาษาไทย. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 1(2) : 47-67.
- ชยธร วิชาโคตร. (2553). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความผิดฐานฉ้อโกง. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 3(1) : 138-149.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2549). พระธรรมศาสตร์. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร และวีรวรรณ งามสันติกุล, (บก.). *นิติปรัชญาไทย : ประกาศพระราชปราชญ์ หลักอันทฤษฎี พระธรรมศาสตร์ และ On the Laws of Mu'ung Thai of Siam (65-157)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เชาวลิต สมพงษ์เจริญ. (2557). *ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย*. ราชบุรี : ผู้แต่ง.

- ธนโรจน์ หล่อธนาไพศาล. (2564). ปัญหาการตีความหลักนิติธรรมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. *Journal of Roi Kaensarn Academi*. 6(7) : 88-98.
- दनัย มุ่สา. (2537-2538, ตุลาคม-มกราคม). นิติรัฐในกระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารสุทธิปริทัศน์*. 9(26) : 117-119.
- ดิเรก ควรสมาคม. (2558). นิติศาสตร์ไทย: บทวิเคราะห์จากรากฐานในคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์และคัมภีร์พระธรรมศาสตร์. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*. 25(2) : 1-16.
- ดิเรก ควรสมาคม. (2564). ปรัชญาหลักกฎหมายไทยตามคำสอนในพุทธศาสนา. *วารสารนิติ รัฐกิจ และสังคมศาสตร์*. 5(1) : 285-306.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2473). *ตำนานกฎหมายเมืองไทย*. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- นลินภัสร์ พัทธ์กษโณทัย. (2557). รูปแบบการเขียนในกฎหมายล้านนาโบราณ. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*. 2(2) : 115-139.
- ปริญญา เพ็ชรน้อย, กวินทิพย์ บัวแย้ม และเชาวลิต สมพงษ์เจริญ. (2563). พัฒนาการของกฎหมายหมิ่นพระมหากษัตริย์จากอาชญาหลวงสู่ประมวลกฎหมายอาญา. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*. 12(2) : 52-65.
- ปัทมา ทิมประเสริฐกุล. (2560). โทษทัณฑ์ในขุนช้างขุนแผน. *วารสารอักษรศาสตร์*. 39(2) : 76-103.
- ปิยฉัตร บุณนาค, สิริวรรณ นันทจันทุล, และสุริย์รัตน์ บำรุงสุข. (2561). การสูญเสีย การเพิ่ม ศัพท์ และการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของศัพท์ที่เป็นโทษทางอาญาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*. 13(3) : 436-445.
- พนิดา ตาละคำ และอริสา ศุภากรเสถียรชัย. (2563). รายงานการวิจัยเรื่องสภาพบังคับทางอาญาในพระไอยการลักษณะผิดเมียสำหรับชายชู้. ราชบุรี : ผู้แต่ง.
- พนิดา ตาละคำ, อริสา ศุภากรเสถียรชัย และเชาวลิต สมพงษ์เจริญ. (2564). สภาพบังคับทางอาญาในพระไอยการลักษณะผิดเมียสำหรับชายชู้. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*. 13(2) : 27-40.
- พระใบฎีกาวิศศักดิ์ ชินวิโส (กล้าคง). (2563). วิเคราะห์คุณค่าทางพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในความเชื่อเรื่องเปรต ที่มีผลต่อสังคมไทยปัจจุบัน. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*. 7(2) : 16-34.

พระสุธีวีรบัณฑิต (โช้ว ทสสนีโย) และคณะ. (2561). รัฐกับศาสนา : ศีลธรรม อำนาจ และอิสรภาพ ความขัดกันภายใต้ความเป็นอื่น ความรุนแรงจากรัฐสู่ศาสนา. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**. 7(2) : 273-292.

ณัฐพล ประชุมญาติ. (2548). หลักอันทฤษฎีในกฎหมายตราสามดวงและสภาพบังคับของกฎหมายตราสามดวงในปัจจุบัน. **วารสารจุลนิติ**. 2(5) : 58-66.

มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. (2542-2543). การกำหนดอายุกฎหมายอยุธยาในกฎหมายตราสามดวง: บทวิเคราะห์เบื้องต้น. **วารสารอักษรศาสตร์**. 22(2) : 171-211.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2550ก). **กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 2**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2550ข). **กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

แลงการ์, ร. (2526). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.

วรรณนะ หนูหมื่น. (2555). นัยการล่องละเมิดทางเพศในวรรณคดีไทยโบราณ : กรณีสี่ดาถูกคุกคามทางเพศและวันทองถูกข่มขืน. **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ**. 13(2) : 65-75.

ศศิกันต์ คงศักดิ์. (2544-2545). หลักอันทฤษฎี. **วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร**. 21-22(3) : 114-156.

ศิริพร ดาบเพชร. (2551). การสร้างความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์และบ้านเมือง : ศึกษาจากพระอัยการกบฏศึกในกฎหมายตราสามดวง. **วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. 11 : 48-63.

ศิลปวัฒนธรรม ฉบับมีนาคม 2546. (2546). ใครว่า “ผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน” ค้นความเป็นใหญ่ของ “ผู้หญิง” ยุคโบราณ. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : https://www.silpa-mag.com/culture/article_18955. สืบค้น 11 สิงหาคม 2564.

เสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน เล่ม 2. (2544). กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.

เสภาเรื่อง ขุนช้าง-ขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. (2510). พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.

เสมอ บุญมา. (2547). ภาษาบาลีสันสกฤตในกฎหมายตราสามดวง. ใน **เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการกฎหมายตราสามดวง : แว่นส่องสังคมไทย ครั้งที่ 4**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (ม.ป.ป.). 200 ปี กฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
อภิขญา แก้วอุทัย. (2563, กรกฎาคม-ธันวาคม). ภาพแทนผู้หญิงไทยที่สื่อผ่านกลวิธีทางภาษาใน
วาทกรรมกฎหมายตราสามดวงบทพระไอยการลักษณะผ้าห่ม. วารสารอักษรศาสตร์.
42(2) : 115-140.
- อิสระ ชูศรี. (2564). สตรีในทัศนะของพระพันวษา. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :
<https://www.the101.world/khunchang-khunphaen/>. สืบค้น 14 สิงหาคม 2564.

